

Outoja kysymyksiä

Olin työhaastattelussa. Normaalien kysymysten lisäksi minulta kysyttiin haastattelussa kaikkea mahdollista yksityisasioistani, terveydentilastani ja jopa huumeidenkäytöstä. Myös taloudellista tilannettani kyseltiin ja puhuttiin luottotietojeni tarkistamisesta. Vastailin kiltisti, kun kyseinen työpaikka oikeasti kiinnosti minua. Nyt kysyisin, missä kaikessa työhaastattelija mahdollisesti epäonnistui?

Menikö oikein?

Lainsäädäntöön ei suoraan sisälly mitään ns. "listaa työhaastattelussa kysyttävistä kielletyistä kysymyksistä". Työnantaja saa kuitenkin käsitellä työhönotossa vain välittömästi työntekijän työsuhteen kannalta tarpeellisia henkilötietoja. Toinen rajoittava tekijä työhaastattelussa on syrjintälainsäädännön huomioon ottaminen. Tämän on katsottu kielteisen työnantajan utelemasta tehtävään liittymättömiä yksityisasiota ja tiettyjä kysymyksiä esittämällä työnantaja voi myös syyllistyä lainvastaiseen tekoon. Ainakin tietyt kysymykset, jos niitä on esitetty, voivat johtaa myöhemmin jopa oikeusprosesseihin, kun tehtävään valitsematta jäänyt katsoo tulleen syrjityksi.

Työnantajan oikeutta kerätä henkilötietoja kysymällä niitä työhaastattelussa on tarkasteltava haettavan työtehtävän näkökulmasta. Tarpeellisia ovat silloin lähinnä tiedot, jotka osoittavat hakijan pätevyyttä ja sopivuutta kyseiseen tehtävään sekä terveydentilatiedot, joilla on välittömästi merkitystä työsuhteen hoitamisen kannalta. Lain mukaan tarpeellisuusvaatimuksesta ei voida poiketa edes hakijan omalla suostumuksella.

Tietosuojavaltuutettu on lausunnossaan suhtautunut pidättyväisesti esimerkiksi "mitä odotat elämältä"- sekä "kerro omasta taustasi, perheestäsi ja harrastuksistasi" -tyylisiin kysymyksiin. Kyseiset kysymykset ja niiden avulla saadut tiedot eivät yleensä ole perusteltuja ja tarpeellisia työhönoton yhteydessä tai työsuhteen kannalta. Tarpeellista ei myöskään ole kerätä tietoja puolisoista, tyttö- ja poikaystävästä, elatusvelvollisuudesta, varallisuudesta, maksuvaikeuksista (ulosotto), kuukausiansioista ja kuukausimenoista.

Työnhakijoita pitää kohdella tasavertaisesti eikä valintaa saa tehdä syrjivien perusteiden. Jos työnantaja utelee arkaluonteisia kysymyksiä ja myöhemmin jättää työnhakijan valitsematta, syntyy tilanteessa helposti oletama kielletystä syrjinnästä, jos kysytyt tiedot muodostaa syrjintäperusteen. Työnantajan pitää pystyä näyttämään, ettei haastattelutilanteessa esille tulleilla perhesuunnitelmilla tai vastaavilla kysymyksillä ollut vaikutusta valintaan. Käytännössä tämä tarkoittaa, että työnantajan on pystyttävä näyttämään, että tehtävään valittu henkilö on ollut pätevämpi kyseiseen tehtävään kuin valitsematta jätetty työnhakija.

Laissa on erikseen säännelty rajoituksin tilanteet, joissa työnantaja hankkii henkilöluottotietoja tai rikosrekisteritietoja työntekijän luotettavuuden selvittämiseksi. Tietoja voidaan hankkia ilman työntekijän suostumusta vain, kun työtehtävä tai työskentelypaikka antaa siihen aiheen ja perustelun ja tehtävään liittyy esimerkiksi mahdollisuus laittoman taloudellisen hyödyn tavoitteluun. Tietojen hankkimisesta on ilmoitettava työntekijälle etukäteen. Luottotiedot työnantaja saa hankkia vain henkilöstä, joka on valittu työtehtävään.

Palvelualoilla tällaisia tiukemman kriteerin täyttäviä työtehtäviä, joiden osalta luottotiedot voidaan hankkia ilman hakijan suostumusta, ovat lähinnä arvokuljetukseen liittyvät tehtävät, vartijan tehtävät sekä ilman valvontaa yksityiskodeissa tapahtuvat siivous- ja kodinhoitotehtävät. Työskentelypaikkoja, joissa työskentely saattaa antaa aiheen vaatia poliisin laatimaa turvallisuus selvitystä, ovat palvelualoilla työskentelevien osalta lähinnä lentoasemat.

Työnantajan tulee hakumenettelyn yhteydessä ilmoittaa työnhakijalle, että tarkoitus on pyytää valituksi tulleelta huumausainetestistä koskeva todistus. Todistusta voidaan pyytää vain, jos hakijan on tarkoitus

toimia tehtävissä, jotka edellyttävät tarkkuutta, luotettavuutta, itsenäistä harkintakykyä ja/ tai hyvää reagoitakykyä. Lisäksi tehtäviin tulee liittyä vaarantamiselementti huumeiden vaikutuksen alaisena, kuten oman tai työtoverin terveyden vaarantaminen.